

M. Voyna, asist.

Taras Shevchenko national university of Kyiv, Kyiv

WOMENS'S MADNESS DISCOURSE IN PSYCHOLOGICAL SPACE OF CAN XUE PROSE

The article is devoted to the motif of female madness in the works of modern Chinese writer Can Xue, biographical, historical, and cultural conditions that influenced on the style of the author. Great attention is paid to the analysis of modified states of consciousness of the female characters, their social sources and explanation on a view of psychoanalysis

Keywords: *madness, psychoanalysis, feminism, psyche, subconscious.*

УДК 821.161.2.09

Т.В. Бикова, кандидат філологічних наук, доцент

Національний педагогічний університет імені М. Драгоманова, Київ

ПРОБЛЕМА НАЦІОНАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ ГУЦУЛА КРИЗЬ КОНТЕКСТ «ГУЦУЛЬЩИНА ЯК ТЕКСТ» В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті досліджено текстуальний феномен Гуцульщини початку ХХ століття в аспекті розкриття проблеми національного характеру гуцула як представника української нації. Розкрито художні особливості змалювання внутрішньої сутності гуцула в художньому надбанні українського письменства. Визначено дві взаємодоповнюючі письменницькі рецепції дослідження національного характеру гуцула у творах, що дають змогу осягнути зовнішні і внутрішні чинники формування повноцінної національної картини світу у гуцульському тексті початку ХХ століття.

Ключові слова: *національний характер, Гуцульщина як текст, автохтонний субетнос, латентна форма, поетика*

Гуцули як представники українського національного етносу увібрали в себе всі етнічно-психологічні складники національного характеру українців загалом. Художня література початку ХХ століття широко представлена творами, у яких розкривається внутрішня сутність гуцула, подається характеристика його як субетносу, який має особливі стереотипи поведінки, психічні реакції або оцінки певних подій, осіб, що стали своєрідним виявом «духу» народу, відмінного від інших. Гірська місцевість, на якій проживали гуцули упродовж століть суттєво вплинула також на склад їхнього національного характеру. Саме тому важливим є осмислення текстуального феномену Гуцульщини, преломленого кризь розкриття особливостей національного характеру її мешканців-гуцулів у художньому надбанні українського письменства першої третини ХХ століття.

© Т. В. Бикова, 2014

Свого часу Ю. Липа виділив чотири етнопсихічні складові українського культурного простору, що формувало українську націю з давніх часів: це трипільський, понтійський, готський, київсько-руський первні. Від кожного з них у національний характер українців увійшли різні риси характеру. Від трипільського первня в українців, а отже, у гуцулів у спадок залишилися терплячість, мовчазна відвага, скромність, обережність, впевненість у досягненні мети, вміння стійко сприймати невдачі, пошана до жінки, збереження родинних звичаїв, демократичний громадський устрій. Від понтійського складника – відвага, підприємливість, творчий дух, потяг до краси; від готського – стійкість характеру, військова та державна дисципліна, дотримання угод, організованість; від києво-руського – дух волелюбності, національної гордості, український патріотизм [1].

Водночас гуцули як автохтонний субетнос протягом певного історичного розвитку виявляли й певні індивідуальні риси національного характеру, що вирізняли їх етнографічну групу на фоні інших представників української нації. Так, В. Піпаш виділяє риси національного характеру гуцула, які дають змогу виділити «гуцульський» тип характеру та ментальності, що визначають і поведінку гуцулів. «Для них притаманні волелюбність, запальність, різкість, холеричність темпераменту, що, втім, поєднується із глибокою меланхолією, особливо у ставленні до малої батьківщини (Гуцульщини), Матері-природи та основ християнської релігії». Крім того, етнограф зазначає, що «для закарпатських волинян та угорців зазначені особливості характеру і ментальності гуцулів часто були незвичними, дивними та незрозумілими, іноді оцінювалися як «нецивілізовані» («дикі»), а з іншого боку, викликали захоплення у т.ч. й чужоземців» [2: 10].

У середовищі самих же гуцулів завжди панувала думка про поділ гуцулів та їх поселень на «суто гуцульські», «справжні» та інших гуцулів, які «погуцулилися» упродовж певного історичного розвитку. На гуцульський ареал суттєвого впливало географічне розташування: Карпатські гори поділили територіально Гуцульський край на три адміністративні складові – Галицьку Гуцульщину, Буковинську Гуцульщину та Закарпатську Гуцульщину. На початок ХХ століття, незважаючи на те, що майже весь Гуцульський край належав до однієї країни Австро-Угорщини, між його частинами не існувало належного сполучення, тому представники гуцульського субетносу, які мешкали в різних частинах Гуцульщини, маючи генетичну спорідненість між собою, розвивали власний спосіб життя, ведення господарства, сприйняття навколишньої дійсності. Тобто фактично вони поділилися на локально-популяційні групи, котрі відрізнялися між собою певними культурно-побутовими особливостями.

Тому при розкритті сутності національного характеру гуцула як автохтонного представника Гуцульського краю у художніх творах початку ХХ століття, необхідно зважати й на певне зосередження письменників навколо характеристики внутрішнього світу «різних» гуцулів, які мешкають на теренах «різної» Гуцульщини (Закарпатської, Буковинської чи Галицької).

У творчості одного письменника однак такої градації і поділу не можна помітити. Жодним чином про таку градацію не йдеться у «відкритій» формі загалом щодо творчості цілої когорти авторів, однак кожен з письменників, будь то письменник-«чужинець», який є гостем певної частини Гуцульщини, чи письменник-гуцул, незалежно від відсутності констатації певної назви географічно ідентифікується з певною частиною Гуцульщини. Відповідно до цього можна констатувати, що текстуальне осягнення Галицької

Гуцульщини першої третини ХХ століття наявне у творах Г. Хоткевича, М. Коцюбинського, Марка Черемшини, В. Стефаніка, Ю. Шкрумеляка, Б. Лепкого, С. Чарнецького, С. Твердохліба, В. Пачовського, О. Олеса, М. Козоріса, І. Франка, Х. Алчевської, М. Грушевського, Н. Романович-Ткаченко та ін. Буковинську Гуцульщину означеного періоду описували у художніх текстах О. Кобилянська, К. Малицька, І. Синюк, Д. Харов'юк, С. Лакуста, О. Вільшина, К. Ластівка, М. Марфієвич, Д. Загул, В. Кобилянський та ін. Закарпатська Гуцульщина як текст сприймається у творах В. Гренджі-Донського, У. Самчука, М. Матіїва-Мельника, Л. Дем'яна, О. Маркуша, Ю. Боршоша-Кум'ятського, Ф. Потушняка, М. Божук та ін. Кожен із письменників або за місцем народження, або за певною географічною ідентифікацією, або у своєрідній «латентній» формі розкривають певні етнічні, ментальні, соціально-побутові та культурософські особливості «різної» Гуцульщини, її природи, людей, які із давніх часів, населяють цей гірський край.

Розкриваючи сутність національного характеру гуцула українські письменники початку ХХ століття широко враховували вищезазначені етнопсихологічні складові українського національного характеру. Це було достатньо актуальним моментом при написанні художніх творів, адже у такому разі враховується, на думку І. Тена, не тільки «психологія творця, а й психологія народу та часу»[3: 78 – 79].

Теоретичне осмислення проблеми національного характеру гуцула як представника української нації ґрунтується на численному масиві наукових праць, автори яких шляхом використання різних методологічних підходів прагнули розкрити особливості українського характеру. Ще наприкінці ХІХ століття українські вчені прагнули визначити психологічні особливості українців через етнічне відмежування їх від найближчих сусідів (дослідження В. Антоновича [4], М. Костомарова [5]). Використовуючи історико-порівняльний чи порівняльно-типологічний методи дослідження науковці вивчали особливості українського характеру як художньо-естетичного феномену в літературі [6]. Серед інших точок зору достатньо поширеними є дослідження з позиції психоаналітичної школи Г. Грабовича [7] та С. Павличко [8]. Дослідження Н. Михайловської [9] присвячені вивченню феномена національного характеру крізь призму виділення певного світоглядно-психологічного типу з конкретним набором психічних ознак, а О. Забужко [10] і В. Працьовитий [6] розглядають національний характер шляхом аналізу численних історичних, міфологічних та філософських джерел як теоретичну концепцію та як художньо-естетичну категорію пізнання дійсності. Прагнення з'ясувати ідейний та естетичний зв'язок специфічної сутності художнього міфологізму української прози і створеного нею національного характеру через «народно-міфологічний» пласт, тобто через первісний міф, архаїчний ритуал, систему основних міфологем тощо властиве працям Н. Зборовської [11], В. Нарівської [12]. Саме врахування всіх наявних точок зору при розкритті особливостей національного характеру гуцула сприятиме адекватній оцінці місця і ролі гуцульської ментальності у художньому сприйнятті феномена Гуцульщини як тексту першої третини ХХ століття з позиції українського письменства тих років.

Українські філософи І. Бичко, Т. Гетало, П. Гнатенко, І. Грабовська, Н. Михайловська, А. Швецова [13] серед найхарактерніших етнопсихологічних рис, що виділяють українців на фоні інших націй, називають кордоцентризм, антеїзм, індивідуалізм, перевага емоційного начала над раціональним. Крім того, де інколи у працях українських науковців згадуються такі риси характеру, як релігійність, толерантність, ввічливість,

емоційність, демократизм, волелюбність, патріотизм, людяність, милосердя, щедрість і вразливість, терпіння і тактовність тощо [14]. Однак при цьому варто зауважити, що не всі перераховані вище риси національного характеру можуть бути властиві одній особі як представнику конкретної нації. Таким чином вчені свідомо вибудовують «ідеальний тип представника конкретної нації». На думку, І. Грабовської, це явище є виправданим, оскільки такі студії можуть стати основою для поглибленого аналізу історичного розвитку спільноти та прогнозів її майбутнього [14: 61]. Українські письменники початку ХХ століття прагнули також окреслити риси національного характеру гуцула як ідеального типу, використовуючи інтуїцію, творче натхнення, незвичайні асоціації, тісні взаємозв'язки «свідомого» й «позасвідомого».

Дотичною до такої позиції є думка І. Франка про те, що глибинні пласти душевної організації митця живляться як із джерел індивідуальних вражень, переживань та прагнень, так і не усвідомлюваними індивідом елементами суспільної свідомості, що активно впливають на хід духовно-практичної діяльності (концепція «верхньої» та «нижньої» свідомості). Вмістилище пережитих раніше сприймань, сукупність картин і образів, неясних поривів, симпатій та антипатій, а ширше – «найбільша часть усіх сугестій, в яких чоловік вбирає в себе здобутки многотисячолітньої культурної праці всього людського роду» [15: 61], знаходиться, на думку мислителя, саме під «нижньою» свідомістю.

На сторінках художніх творів, що належать до гуцульської тематики широко представлений «ідеальний тип представника української нації» в образі гуцула, який має певні індивідуальні риси. О. Кобилянська, Г. Хоткевич, І. Синюк, М. Черемшина, Ю. Шкрумеляк та ін. розкривали специфіку національного характеру, зумовлену саме особливим поєднанням та домінуванням тих чи інших характеристик. Адже митці розуміли, що багато рис характеру такого ідеального типу властиві й іншим націям і народностям. На сторінках «гуцульських» художніх творів до ареалу моментів розкриття національного характеру гуцула потрапляють не тільки зображення традицій, звичаїв, обрядів, міфологія, фольклор, особливості релігійного світогляду гуцула, а й характерні елементи національної етики та естетики, психології та філософії.

Таким творчий тандем у розкритті особливостей національного характеру гуцула сягає корінням ідеї акумуляції в одній особі історичного досвіду цілої нації, закодованого на позасвідомому рівні. Тобто гуцул як ідеальний тип представника цілої української нації зберігає у своїй свідомості генетично закодовану інформацію про історію власної нації (онтогенез) і прадавні відбитки історії людства у цілому (філогенез). Це так зване «колективне несвідоме» (К.-Г. Юнг), на думку С. Маланюка, передбачає й «національне підсвідоме», джерелом якого є інформація, що тисячоліттями закодовується в психіці людини й виявляється не раціональним, а вродженим чуттєвим способом [16].

Водночас, українські художники слова початку ХХ століття розкривали індивідуальні риси гуцульського національного характеру, що давало змогу ідентифікувати цей субетнос у межах українського національного етносу. Дослідження національного характеру гуцула на початку ХХ століття відбувалися за двома напрямками, поєднання яких дає змогу об'єктивно розкрити «таємницю» індивідуального гуцульського світу. Насамперед, це було пов'язано із ступенем взаємозв'язку того чи іншого українського письменника з гуцульським субетносом. Письменники-гуцули (М. Козоріс, К. Малицька, Ю. Шкрумеляк, І. Синюк, М. Черемшина, П. Шекерик-Доників

та ін.) розкривали особливості національного характеру на інтуїтивному рівні, використовуючи власну генетичну пам'ять роду. Українські письменники, яких захопила Гуцульщина своєю красою, представники інших регіонів України (В. Гжицький, М. Коцюбинський, Г. Хоткевич, О. Олесь та ін.), маючи творчу здатність проникати в глибини чужого «я» (свідомо «перевтілюватися»), намагалися з'ясувати міру індивідуального у власній рецепції національного характеру гуцула шляхом аналізу «безпосереднього інтимного досвіду» в його конфлікті з «вищою силою – з колективною свідомістю» [17: 7]. У творах таких письменників авторське «я» співіснує у поєднанні з іншим «свідомим» «я», а оцінка всіх подій, зображених у творах відбувається з обох боків. Інколи, щоб донести різницю думок у процесі співіснування двох «я» авторам доводиться двічі пережити момент творчого натхнення. І. Франко у праці «Із секретів поетичної творчості» з цього приводу визначав наступне: «Поет для dokonання сугестії повинен розворушити свою духовну істоту і другий раз пережити все те, що хоче вилити в поетичнім творі... Але його сугестія повинна зворушити так само внутрішню істоту читача, вводячи в неї нове зерно життєвого досвіду, нове пережиття і одночасно об'єднуючи те нове із запасом виображень та досвідів, які є активні або які дремають в душі читачевій» [15: 46].

Однак не можна жодну із представлених письменницьких рецепцій на формування гуцульського національного характеру вибирати за об'єктивну. Два погляди на основні складові гуцульського характеру є взаємодоповнюючими. Адже дають змогу досягнути не тільки внутрішнє ество національного характеру гуцула, а й зовнішні чинники, що суттєво впливають на формування повноцінної гуцульської картини світу.

Всі письменницькі характеристики національного характеру мешканців Гуцульського краю дають повну картину відображення буття Гуцульщини у світовому просторі, формують адекватне сприйняття гуцула, з одного боку, як представника української нації, а з іншого – як представника автохтонного субетносу, що зберіг власні специфічні риси національного характеру. Зображення у художній площині тексту життєвого досвіду гуцула, його світосприйняття, спілкування з навколишнім світом, знаходження можливостей для спілкування поза межами власного простору з іншими етносами та ін. риси дають змогу досягнути множини буття Гуцульщини, сприйняти філософську сутність краю крізь спосіб життя його автохтонів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Липа Ю. Призначення України /Предм. В. Мороза / Юрій Липа. – Львів: Просвіта, 1992. – 270 с.
2. Піпаш В. Закарпатська Гуцульщина. Історико-етнографічний нарис / Володимир Піпаш. – Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. – 68 с.
3. Тэн И.-А. История английской литературы. Введение / Пер. с фран. И. Стаф / И.-А. Тэн // Зарубежная эстетика и теория литературы XIX – XX вв.: Трактаты, статьи, эссе. – М.: Изд-во Московского у-та, 1987. – С. 72–94.
4. Антонович В. Три національні типи народності / В. Антонович // Антонович В. Моя сповідь: Вибрані історичні та публіцистичні твори / В. Антонович. – К.: Либідь, 1995. – С. 90–101.
5. Костомаров М. Дві руські народності / М. Костомаров. – Х.-К.: Майдан, 1991. – 72 с.

6. Працьовитий В. Національний характер в українській драматургії 20 – 30-х років ХХ століття / В. Працьовитий. – Львів: Ліга-Прес, 1999. – 283 с.
7. Грабович Г. До історії української літератури: Дослідження, есеї, полеміка / Григорій Грабович. – Київ: Критика, 2003. – 632 с.
8. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі / Соломія Павличко. – К.: Либідь, 1999. – 447 с.
9. Михайловська Н. Трагічні оптимісти: Екзистенційне філософування в українській літературі ХІХ – першої половини ХХ ст. / Н. Михайловська. – Львів: Світ, 1998. – 214 с.
10. Забужко О. Українство як філософська проблема на сучасному етапі // Слово і час. – 1992. – №8. – С. 29–35.
11. Зборовська Н. Фемінний характер української ментальності (За допомогою літературного дзеркала) / Н. Зборовська // Сучасність. – 2001. – №7–8. – С. 146 – 150.
12. Нарівська В. Національний характер в українській прозі 50 – 70-х років ХХ століття / В. Нарівська. – Дніпропетровськ: В-во ДДУ, 1994. – 204 с.
13. Бичко І., Бичко А. «Відкритість на світ» – основна риса української ментальності / І. Бичко, А. Бичко // Релігійна традиція в духовному відродженні України: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. – Полтава, 1992. – С. 13 – 14.
14. Грабовська І. Проблема засад дослідження українського менталітету та національного характеру / І. Грабовська // Сучасність. – 1998. – №5. – С. 58 – 70.
15. Франко І. Із секретів поетичної творчості / І. Франко // Франко І. Зібрання творів: У 50 т. – Т.41: Літературно-критичні праці (1890-1910) / Упор. та ком. В. Кречотня, Т. Третяченко / І. Франко. – К.: Наук. думка, 1984. – С.45 – 119.
16. Маланюк Є. Книга спостережень: Проза / Є. Маланюк. – Торонто: Гомін України, 1962. – 528 с.
17. Поліщук Я. Міфологічний горизонт українського модернізму / Я. Поліщук. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2002. – 392 с.

Стаття надійшла до редакції 12.08.14

Т.В. Быкова, кандидат филологических наук, доцент

Национальный педагогический университет имени М.П.Драгоманова, Киев

ПРОБЛЕМА НАЦИОНАЛЬНОГО ХАРАКТЕРА ГУЦУЛА В КОНТЕКСТЕ «ГУЦУЛЬЩИНА КАК ТЕКСТ» В УКРАИНСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ НАЧАЛА ХХ ВЕКА

В статье исследован текстуальный феномен Гуцульщины начала ХХ века в аспекте раскрытия проблемы национального характера гуцула как представителя украинской нации. Раскрыты художественные особенности изображения внутренней сущности гуцула в украинской литературе. Определены две взаимодополняющие писательские рецепции исследования национального характера гуцула в произведениях, позволяющие понять внешние и внутренние факторы формирования полноценной национальной картины мира в гуцульском тексте начала ХХ века.

Ключевые слова: национальный характер, Гуцульщина как текст, автохтонный субэтнос, латентная форма, поэтика

Bykova T.V., candidate of Philology, docent
Dragomnov national pedagogic university, Kyiv

THE PROBLEM OF NATIONAL CHARACTER OF HUTSULS IN THE CONTEXT «HUTSULSCHYNA AS TEXT» IN UKRAINIAN LITERATURE OF THE EARLY XX CENTURY

The article investigates the phenomenon of textual Hutsulschyna in the early twentieth century in terms of disclosure of problems of national character as a representative of the Hutsuls of the Ukrainian nation.

Key words: national character, Hutsulschyna as text, subethnos indigenous, latent form, poetics.

УДК 82.343+392.17+655.535.5

О. Фетісова, асистент

Східноукраїнський національний університет імені В. Даля, Луганськ

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ ЯК ХАРАКТЕРНА РИСА ІДЮСТИЛЮ ГАЛИНИ ПАГУТЯК

У статті розглянуто творчість Галини Пагутяк у контексті інтертекстуальних зв'язків, реалізованих, зокрема, шляхом залучення елементів міфотворення. Звернено увагу на вагомому роль інтертекстуальності у формуванні літературно-мистецького дискурсу ХХІ століття та її реалізації у романах «Королівство» та «Книгоноші з Королівства». Так званий «текст у тексті» формує низку зв'язків діалогії з творчістю Х. Л. Борхеса, Г. Гессе, Х. Мураками та інших. Авторською характеристикою ідеостиллю Галини Пагутяк стають міжтекстові відсилки до інших творів письменниці. Алюзії фольклорно-міфологічного характеру стають не лише засобом розкриття ідейного змісту творів, а забезпечують символічну багатозначність тексту.

Ключові слова: інтертекстуальність, «текст у тексті», алюзія, ремінісценція, міфопоетика, ініціація, інфернальна реальність.

Популяризація творів мистецтва та літератури, обов'язкова освіта, розвиток засобів комунікації та розповсюдження масової культури стали поштовхом для семіотизації життя сучасної людини, у зв'язку з чим виникає постійна потреба порівнювати виниклі ідеї зі вже існуючими з метою оцінки їх оригінальності та новизни. У літературознавстві процес оцінки тексту і його категорій пов'язаний з поняттям інтертекстуальності, яке набуває особливого значення в літературі модернізму та постмодернізму, в яких воно пов'язується з неоміфологізмом та грою з текстом.

Ми дотримуємося визначення, згідно з яким інтертекстуальність – це категорія тексту, яка характеризує «виявлення різних форм і напрямів письма (цитата, центон,

© О. Фетісова, 2014